

ПРОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У РЕГІОНІ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ. КОНТУРИ НОВОЇ «СХІДНОЇ» ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Авторка:

Аліна Гриценко

Помилки та завдання української «східної» політики

Російсько-українська війна викрила ключову помилку української зовнішньої політики – надмірна пріоритезація євроатлантичного вектора, що зумовила нехтування іншими напрямками зовнішньополітичної діяльності, зокрема, «азійським» треком.

Результатом такої політики стала нестача політичної підтримки з боку азійських держав, зокрема, країн Південно-Східної Азії (ПСА), які оголосили про дотримання нейтральної позиції щодо війни. Беззаперечно, така позиція обумовлена традиційною для країн-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) політикою неприєднання та бажанням дистанціюватись від конфлікту, який є складовою частиною глобального протистояння між Заходом та Китаєм. Проте індивідуально більшість держав АСЕАН тяжіють до РФ. Наприклад, Соціалістична Республіка В'єтнам через ностальгію по радянсько-в'єтнамській дружбі, не усвідомлюючи повною мірою реалії функціонування російської держави у XXI сторіччі. Наратив про міцну російсько-в'єтнамську дружбу, яка налічує десятиліття та тягнеться з часів СРСР активно підтримується російськими дипломатами та пропагується в рамках інформаційних кампаній.

В якості іншого прикладу – Республіка Індонезія. В індонезійському суспільстві, в якому поширені антиамериканські настрої, можна прослідкувати прихильність до Москви. Певною мірою це зумовлено менталітетом та культурно-ідеологічними поглядами: індонезійці симпатизують сильним, авторитарним лідерам, які використовують засоби жорсткої сили для реалізації національних інтересів та вдаються до «мачизму». У комплексі з активною діяльністю російської пропагандистської машини, зокрема, у соцмережах, яка поширює виключно

російський погляд на конфлікт та український політичний істеблішмент, образ російського президента виглядає позитивно на відміну від Президента В.Зеленського.

Ці два приклади – Соціалістична Республіка В'єтнам та Республіка Індонезія – ілюструють ключову слабку сторону української дипломатії та одночасно є відповідями на питання: як Україні просувати національні інтереси в ПСА?

Україні бракує інформаційної присутності в регіоні та позитивного позиціонування. Ані місцеві політичні еліти, ані суспільства майже нічого не знають про Україну, що, звісно не є єдиним обґрунтуванням відсутності достатнього рівня підтримки у війні з Росією, проте суттєво впливає.

Відтак, очевидна необхідність збільшення інформаційної присутності з метою протистояння російській пропаганді, зруйнування негативних стереотипів про Україну як про виключно проамериканську державу, політичному істеблішменту якої бракує політичної волі, зруйнування міфів про російсько-українську війну, що їх поширює російська пропаганда та створення позитивного іміджу Української держави.

Культурно-гуманітарне співробітництво та інформаційна присутність

Ці задачі мають бути реалізовані не тільки завдяки інформаційним кампаніям та збільшенню інформаційної активності українських дипломатів, але й шляхом культурної дипломатії, дипломатії другого треку тощо.

Виставки, фестивалі, різноманітні культурні заходи які б поширювали обізнаність місцевих суспільств про самобутню українську культуру, цінності, традиції, кухню та історію, що має довести автентичність України та відмінність від РФ. Російська пропаганда широко розповсюджує міф про похідність та вторинність всього українського від російського. Культурна дипломатія повинна мати в якості однієї з цілей руйнацію такого стереотипу та поширення інформації про українську ідентичність.

Важливим є просування навчальних програм та курсів з вивчення української мови та літератури у ВНЗ або ж на базі посольств.

По завершенню воєнного стану перелік заходів культурно-гуманітарного співробітництва доцільно було б розширити, зокрема, у сфері освіти та створенні освітніх програм та програм обміну студентами, а також укладання договорів про визнання українських дипломів у тій чи іншій державі.

Доцільно було б по завершенню воєнного стану розглянути можливість сприяння місцевим журналістам в організації прес-турів Україною, створення документальних

фільмів. Наприклад, кілька років тому журналісти в'єтнамського телеканалу «VTC10–NETVIET» провели прес-тур нашою країною, який суттєво посприяв промоції способу життя, культури та традицій сучасного українського суспільства у Соціалістичній Республіці В'єтнам.

Перспективним є туристичний напрямок: візова лібералізація, прямі регулярні авіасполучення позитивно вплинуть на збільшення інтересу до подорожей у повоєнну Україну.

Торговельно-економічне співробітництво

Подальша політична ізоляція РФ зумовлює погіршення економічного розвитку держави та підриває російські позиції в регіоні ПСА, відтак, для України відкривається «вікно можливостей» зміцнити та взагалі побудувати власний авторитет, не тільки політичний, як суверенної держави, яка вибудовує власний, незалежний зовнішньополітичний курс, але і як відповідального торговельно-економічного партнера.

Найбільш перспективними галузями для поглиблення торговельно-економічного співробітництва з країнами ПСА залишаються наступні:

- сільськогосподарська (постачання зернових культур та товарів їх оброблення, свіжих овочів та фруктів, продукції м'ясо-молочної галузі);
- авіакосмічна, телекомунікаційна (розробка ракет-носіїв (за останні 20 років Україна запустила понад 90 ракет-носіїв, які вивели на орбіту близько 200 космічних апаратів), обслуговування та запуск різного типу супутників, включаючи, комунікаційні супутники, супутники призначені для надання регіональних та іноземних теле- і радіотрансляційних послуг, прямого телебачення, мультимедіа та інтернету, передачі даних, телефонії, відеоконференції, радарних систем тощо);
- військово-технічна (постачання та ремонт військової техніки та озброєння, а також передача технології їх виготовлення). Військо-технічне співробітництво видається особливо перспективним з огляду на поступову деградацію РФ у цій галузі та неможливість російської сторони задовольняти потреби азійських держав в імпорті озброєння, яке є переважно радянського чи російського виробництва та потребує підтримки життєвого циклу.

Просуванню українського експорту на всезростаючий ринок ПСА перешкоджають: відсутність державної підтримки; українська система вимог до

оплати експортованої продукції; суттєві відмінності до розрахунків у зовнішній торгівлі (так, Соціалістична Республіка В'єтнам і сьогодні схиляється до бартерних розрахунків, а в Україні існують законодавчі заборони щодо бартеру); незацікавленість більшості українських трейдерів в укладанні контрактів на прийнятних для південноазіатських підприємств умовах. Крім того, перепорою розширення торгівлі є неможливість закуповувати українські товари (наприклад, судна і літаки) в кредит.

Багатосторонній вимір

Укріплювати взаємовигідні торговельні відносини з країнами ПСА можливо не тільки на двосторонньому рівні, але й у рамках регіональних організацій, міжнародних та регіональних альянсів, які мають можливості лобіювати інтереси українських виробників.

Позитивним є приєднання цього року України до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії (ТАС). Минулого року Генеральна Асамблея Міжпарламентської Асамблеї АСЕАН ухвалила резолюцію про надання Верховній Раді України статусу спостерігача в Міжпарламентській Асамблеї АСЕАН, що беззаперечно сприятиме просуванню інтересів України в ПСА.

Як країна з великим мусульманським населенням, Україна також подала заявку на отримання статусу спостерігача в Організації Ісламського співробітництва (ОІС), що має підвищити авторитет України у ключових державах АСЕАН – Республіки Індонезії та Малайзії, що є мусульманськими.

Переведенню політичного діалогу з країнами ПСА на більш системну основу сприяло б приєднання України до міжрегіонального форуму «Зустрічі Європа-Азія» (АСЕМ, Asia-Europe Meeting, ASEM). З урахуванням вступу у 2014 році на 10-му ювілейному саміті до АСЕМ Республіки Казахстан та Республіки Хорватії, для України в цьому напрямі розгортаються нові перспективи. Слід зауважити, що того ж, 2014 року Україна подала заявку на членство в АСЕМ.

Переваги доєднання до АСЕМ полягають у зміцненні контактів з економічними партнерами (на держави, що беруть участь у цьому форумі, припадає понад дві третини зовнішньої торгівлі України, зокрема понад 90% торгівлі України з азійськими країнами). Приєднання України до цього форуму є доцільним із погляду географічного розташування, яке природно робить Україну з'єднувальною ланкою між Європою та Азією. Членство в АСЕМ дасть змогу Україні приєднатися до перспективних економічних, фінансових, інфраструктурних, гуманітарних проєктів.

Доцільно також розглянути збільшення участі України у роботі Економічної та соціальної комісії ООН у справах країн Азії та басейну Тихого океану (ЕСКАТО), міжнародних конференціях із питань економічного співробітництва та забезпечення регіональної безпеки.

Двосторонній вимір

Важливо зауважити та визнати обмеженість українських ресурсів щодо збільшення дипломатичної, інформаційної та культурної присутності в державах ПСА. Це зумовлює необхідність визначення пріоритетних держав, на яких повинна фокусуватись основна увага.

Пріоритетними державами можуть вважатись не тільки такі, що мають значні торговельно-економічні зв'язки з Україною (Додаток 1), але й економічний, ринковий потенціал яких у комплексі зі зростанням політичної ваги в регіоні, сигналізує про геополітичну перспективність держави.

Такими можуть вважатися Республіка Індонезія, Малайзія, Соціалістична Республіка В'єтнам та Королівство Таїланд.

Індонезія

Республіка Індонезія (РІ) є одним із найперспективніших партнерів України в регіоні ПСА, що зумовлено низкою причин. РІ володіє величезними людськими ресурсами, адже населення країни складає більш ніж 280 млн осіб, що робить РІ четвертою країною після КНР, Республіки Індії та США за кількістю населення (станом на 2022 р). При цьому РІ є найбільшою мусульманською державою світу (майже 88% населення сповідує іслам).

Президент РІ Джоко Відодо прагне зміцнити авторитет РІ на міжнародній арені та підвищити геополітичний статус країни як регіонального лідера та в перспективі лідера АСЕАН. Це проявилось, зокрема, і у намаганнях виступити в якості медіатора у російсько-українській війні. Бажання Джакарти відкрити нові геополітичні рубежі, зокрема, у Європі, позначає готовність індонезійського істеблїшменту дослухатись до позиції української сторони, що однозначно слід використати для зміцнення комунікації.

Індонезія – це великий ринок (16-те місце у світі), який швидко зростає в абсолютному вимірі (більш ніж 5% у 2022 р), займав 2-ге місце за рівнем середнього зростання експорту товарів упродовж 2014–2017 рр., посідає 6-те місце за

потенціалом споживання харчових продуктів, входить у ТОП-30 за рівнем відповідності структури українського експорту до його імпорту (29-та позиція).

Основу економіки країни становить промисловість (майже 43% ВВП, базовими галузями промисловості залишаються видобуток нафти і природного газу, виробництво добрив, електроніка, текстильне виробництво, цементна та харчова промисловості, машинобудування), сектор послуг (майже 44% ВВП, здебільшого завдяки туризму) та сільське господарство (13% ВВП, основними агропромисловими продуктами є виробництво рису, какао, чаю, кави, пальмової олії, каучуку, арахісу, спецій та інші).

Для Індонезії Україна є найбільшим за обсягом торговельним партнером у ПСА та великим ринком для пальмової та кокосової олій.

Зовнішньоторговельний оборот між Україною та РІ у 2021 році склав \$1,24 млрд. та зріс на 22% порівняно з 2020 роком. Зростання показників двосторонньої торгівлі було пов'язане передусім з подальшим ростом попиту в РІ на українську сільськогосподарську продукцію, зокрема, пшеницю. Обсяг українського експорту у 2021 становив \$809,8 млн (зріс на 10,1% порівняно з 2020). Його основними статтями були зернові культури (92,6%), чорні метали (5,2%), та продукція борошномельно-круп'яної промисловості (0,4%), цукор і кондитерські вироби з цукру (0,3%) та овочі (0,3%).

Перспективними галузями українсько-індонезійського співробітництва вважаються проектування, будівництво, реконструкція та модернізація енергетичних, видобувних, нафтопереробних підприємств, розробка та будівництво нафто- і газопроводів, проведення геологорозвідувальних робіт, будівництво морських портів, взаємодія у сфері дослідження, мирного використання космосу, військово-технічна співпраця, постачання і ремонт військової техніки та озброєння, а також передавання технології їх виготовлення; торговельне судноплавство, обмін технологіями, транспорт, туризм. Великий потенціал співпраці є у фармацевтичному секторі.

Військово-технічна сфера залишається вкрай перспективною. Велика частка індонезійського імпорту озброєння припадає на РФ, яка наразі не здатна повною мірою реалізувати існуючі у Джакарті потреби через виснажування власних ресурсів. Оборонна співпраця між Україною та Індонезією може стати тим фундаментом, на якому надалі стане можливо підняти двосторонні відносини до стратегічного рівня.

Не менш привабливою є співпраця у сфері авіабудування та постачання в Індонезію літаків «Антонов». Географічно Індонезія – це територія численних островів із розвиненою мережею бюджетних авіаперевізників, яким потрібні сотні нових літаків.

Галузь авіаційного виробництва є одним із прикладів нерозкритого потенціалу, який може приносити користь Індонезії та Україні в економічних зв'язках.

Окрім цього, досвід України у впровадженні онлайн-освіти, цифровізації державних, розвитку електронної комерції послуг є надзвичайно цікавими для Індонезії.

Малайзія

Малайзія так само як й Індонезія демонструє стабільне економічне зростання (більше 6% у 2022 р.). Окрім аграрного виробництва у Малайзії швидкими темпами розвивається галузь виробництва електротехнічних приладів та продуктів.

Для України Малайзія є другим після Індонезії найбільшим торговельним партнером у ПСА. У 2021 році двостороння торгівля сягнула \$405 млн. У структурі українсько-малайзійської торгівлі переважає постачання сировини та готової продукції. До початку повномасштабного вторгнення РФ Україна була найбільшим постачальником соняшникової олії та сушеного гороху на малайзійський ринок, другим за величиною постачальником пшениці та сушених бобових культур для Малайзії. Протягом останніх років Україна експортувала до Малайзії фрукти (яблука) та ягоди, шоколад та мед. Втім, попри наявний товарообіг, у якому є тенденція до збільшення негативного сальдо, спектр торгових операцій між країнами і далі залишається досить обмеженим.

Для підвищення рівня координації розвитку економічних відносин між країнами потрібно розвивати роботу Спільного комітету з питань торгівлі, положення про який було погоджено й підписано під час візиту Президента України до Малайзії у 2016 р. Саме започаткування такого спільного координаційного органу дасть змогу активізувати двосторонню співпрацю та підвищити рівень комунікації у галузях торгівлі, інвестицій тощо.

Розширення співпраці в науково-технічній галузі сприятиме диверсифікації двосторонніх господарських зв'язків завдяки просуванню на ринок Малайзії високотехнологічної та наукоємної продукції з високою часткою доданої вартості.

Важливим напрямом науково-технічної співпраці є сфера авіабудування. До початку повномасштабного вторгнення РФ задля сприяння співпраці в цій сфері, зокрема щодо виробництва композиційних матеріалів і компонентів, виготовлених із них, відбувався процес встановлення контактів між ДП «Антонов» і Малайзійським інститутом технологій композиційних матеріалів (Malaysian Institute of technology of composite materials) та компанією «AIROD» (Aircraft Inspection, Repair & Overhaul

Derot), яка працює над обслуговуванням, ремонтом і капітальним ремонтом літаків Королівських Малайзійських ВПС.

Найбільшу увагу слід приділити військово-технічній співпраці, зокрема, галузям виробництва бронетехніки і протитанкового озброєння, спільному виробництву авіаційної техніки, спільному проектуванню багатоцільових патрульних катерів і їх подальшому спільному виробництву на одному із суднобудівних підприємств Малайзії. Полегшити процес комунікації щодо розвитку військово-технічної співпраці дозволить Спільна комісія з питань оборони.

Розвиток українсько-малайзійської співпраці в гуманітарній сфері потенційно є суттєвим чинником зближення двох країн. Хоча українська діаспора в Малайзії не є чисельною, у країні функціонує «Українська культурна асоціація». Згідно зі Статутом, головною метою Асоціації є згуртування українців-мешканців Малайзії та просування інтересів України на культурно-гуманітарному напрямку, а відтак, доцільно залучити установу до здійснення культурної дипломатії у Малайзії.

В'єтнам

Соціалістична Республіка В'єтнам (СРВ) визнаний Міжнародним валютним фондом економікою, яка найбільш швидко розвивається в ПСА (близько 8% у 2022 р.). Наразі СРВ є другим після Індонезії найбільшим торговельним партнером України в ПСА: минулого року двосторонній обсяг торгівлі перевищив \$850 млн. Позиції українських товарів нині доволі непевні, адже їм доводиться конкурувати з продукцією країн Євразійського економічного союзу, із якими В'єтнам співпрацює за вигіднішими тарифами. Змінити ситуацію можливо за умови укладання угоди про вільну торгівлю. Переговори про лібералізацію двосторонньої торгівлі між Україною та В'єтнамом тривають з минулого року.

Військово-технічне співробітництво стає дедалі перспективним з огляду на активізацію пошуків джерел постачання озброєнь альтернативних РФ, від якої СРВ залежав майже на 60%. З огляду на той факт, що більшість озброєння, яким володіє СРВ є радянського або російського виробництва, Україна може стати конкурентом РФ на ринку озброєнь.

Одним із перспективних напрямків двосторонньої співпраці є енергетика, в тому числі альтернативна, розвитку якої Ханой приділяє дедалі більше уваги. СРВ має великий потенціал у вітровій, сонячній та біомасовій енергії. Потенціал вітрової енергії країни оцінюється в 7000-8700 МВт, зокрема у приморських районах центральної та південної частин країни, на плато Тейнгуен та острівних територіях. З часом сонячного світла майже 2500 годин на рік СРВ володіє великим потенціалом в сонячній енергії, яка може використовуватися в побутових цілях. На нинішньому

етапі, коли увага приділяється розвитку промисловості та чисельність населення країни зростає, задоволення потреби в електроенергії становить великий виклик та зумовлює розвиток відновлювальної енергетики.

У вересні 2020 року проведено переговори з В'єтнамським інститутом атомної енергетики VINATOM та Центром практичного застосування ядерних технологій «САНТИ», у ході яких обговорено питання щодо розвитку співробітництва між Україною і СРВ у галузі видобутку та переробки рідкісноземельних металів, а також перспектив впровадження українських технологій та створення спільних підприємств.

У 2021 році було започатковано співпрацю у космічній галузі та біомедицині, що разом із фармацевтикою також є привабливими галузями для розвитку двосторонньої співпраці.

Культурно-гуманітарне співробітництво є доволі перспективним, особливо у сфері освіти та туризму. Важливим є розширення договірної бази з можливістю для мовного стажування студентів-в'єтнамців, відкриття спеціальності «українська мова» або «україністика» у в'єтнамських ВНЗ, необхідність укладання українсько-в'єтнамського та в'єтнамсько-українського словників, а також профільних підручників тощо.

Важливими напрямками українсько-в'єтнамського співробітництва у галузі туризму є встановлення постійного обміну досвідом й інформацією щодо туристичних можливостей обох країн, залучення туристичного бізнесу та представників місцевої влади до участі у туристичних та інвестиційних виставках, ярмарках, салонах і біржах, які проводяться на території двох країн. Також цікавим є досвід СРВ у створенні маршрутів для туристів, які цікавляться військовою історією. Однак на заваді збільшенню туристичних потоків між країнами стає відсутність прямого транспортного сполучення.

Таїланд

Беручи до уваги високий рівень номінального ВВП Королівства Таїланд (КТ), зростання доходів місцевого населення та стабільну соціально-економічну ситуацію в країні, КТ залишається ключовим партнером України серед країн регіону ПСА на довгострокову перспективу. Україна з економічним, науково-технічним, аграрним та промисловим потенціалом, а також географічним розташуванням може бути важливим партнером КТ для виходу на ринки країн Східної Європи та Європейського Союзу.

Таїландський ринок залишається одним з найважливіших в ПСА для українського експорту, зокрема, товарів АПК. З 2019 року Україна стала головним експортером зернових в країну.

Перспективним є співробітництво в аерокосмічній сфері. Минулого року Державне космічне агентство України й Агенція геоінформатики та розвитку космічних технологій Таїланду (GISTDA) домовилися про співробітництво і початок напрацювання спільних проєктів.

КТ також важливий покупець української бронетехніки - БТРів та танків «Оплот». У контексті перспектив розвитку співробітництва одним із напрямків є створення в Таїланді виробництва бронетанкової техніки, зокрема бронетранспортерів БТР-3Е1, з передачею технології. Таїландська сторона висловлювала зацікавленість українськими БТР-4МВ1, які розглядалися як основні бойові машини морської піхоти КТ.

Розвитку двосторонніх відносин повинно сприяти відкриття таїландського посольства у Києві. Наразі інтереси КТ в Україні представляє Посольство Королівства Таїланд у Республіці Польща.

ВИСНОВКИ

Ключовим завданням наразі повинно стати збільшення інформаційної присутності в регіоні та ключових державах з метою поширення власних наративів та зруйнування російських міфів про війну.

Доцільно переглянути роботу посольств та забезпечити збільшення інформаційної активності українських дипломатів, зокрема, у соціальних мережах.

За наявності фінансування вкрай важливими будуть культурні заходи основною метою яких має бути збільшення обізнаності місцевого населення з українською самобутньою культурою, традиціями, цінностями, презентація української ідентичності.

Важливим є встановити позитивне позиціонування Української держави та підвищити авторитет українського керівництва.

Ключову увагу слід приділити участі у багатосторонніх форматах та прискорення ратифікації ТАС, адже країни-члени АСЕАН розглядають ТАС як невід'ємну складову політико-безпекової спільноти АСЕАН й досить високо цінують сам факт залучення третіх країн до договору.

По завершенню воєнного стану слід пришвидшити процеси візової лібералізації та організації прямих авіасполучень між Україною та країнами ПСА аби заохотити місцевих громадян до подорожей в Україну.

В якості перспективних економічно-торговельних напрямків співробітництва можна визначити сільське господарство, аерокосмічну галузь, військово-технічне співробітництво та енергетику.

Обсяг торгівлі з країнами АСЕАН за 2021 рік

Країна	Експорт	Імпорт	Загальний обсяг
В'єтнам	276 763 200	574 467 200	851 230 400
Індонезія	809 885 800	431 889 100	1 241 774 900
Камбоджа	2 386 100	27 887 400	30 273 500
Лаос	254 100	984 900	1 239 000
Малайзія	132 444 000	272 585 800	405 029 800
М'янма	25 547 900	19 527 400	45 075 300
Сингапур	21 581 600	44 689 600	66 271 200
Таїланд	224 886 300	252 505 900	277 392 200
Філіппіни	117 278 800	64 724 700	182 003 500

© Центр міжнародної безпеки

Авторка:

Аліна Гриценко

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А

м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140, +380976566675

Е-пошта: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

